

דצמבר 2003

פגיעה בצוותים רפואיים

עיכוב, השפלה והתעללות בצוותים רפואיים
על-ידי כוחות הביטחון

פגיעה בצוותים רפואיים

עיכוב, השפלה והתעללות בצוותים
רפואיים על-ידי כוחות הביטחון

דצמבר 2003

מחקר וכתובה: שלומי סויסה

עריכה: יעל שטיין

עבודת שטח: מוסא אבו הששה, עאטף אבו רוב, עלי
ד'ארמה, סוהא זייד, סלאח חאג'י יחיא,
איאד חדד

ריכוז מידע: נמרוד אמזלק, יעל הנדלסמן,
מירי וינגרטן, אברהים חביב,
סוהאד סאקאללה, רונן שניידרמן

תמונת השער: חיילים מעכבים אמבולנס במחסום
קלנדיה 23.9.02

צילום: עטא עוויסאת AFP

בצלם ורופאים לזכויות אדם מבקשים להודות למוקד להגנת
הפרט על סיועו בהכנת הדו"ח

עמותת 'רופאים לזכויות אדם' הוקמה בשנת 1988 במטרה להיאבק למען זכויות אדם רפואיות בישראל ובשטחים שבשליטתה. כבוד האדם, שלמות גופו ורוחו והזכות לבריאות ולסעד רפואי עומדים במרכז השקפת עולמה ומנחים את פעילותה ומאבקה.

אנו מאמינים שחובתנו לדעת על הפרות של זכויות אדם, להפיץ מידע זה, ולהיאבק נגד הפרות זכויות אדם ולמען הזכות לבריאות, הן ברמת הפרט והן ברמת הכלל.

בצלם הוא ארגון זכויות אדם עצמאי שהוקם בשנת 1989 במטרה לתעד את הפרות זכויות האדם בשטחים ולהביאן לידיעת קובעי המדיניות והציבור הרחב. ממצאי בצלם מבוססים על עבודת שטח ותחקירים עצמאיים וכן על מקורות רשמיים, עתונות ונתוני ארגוני זכויות אדם ישראליים, פלסטיניים ובינלאומיים.

הבינלאומי חסינות לחולים, לפצועים ולצועותם רפואיים העוסקים בפינויים.² עם זאת, מציב המשפט ההומניטארי הבינלאומי שני סייגים לכללים אלה. הסייג הראשון קובע כי ניתן לעכב את כניסתם של אמבולנסים לאזור מסוים, כאשר מתנהלים בו אירועי לחימה, על-מנת לפנות פצועים.³ הסייג השני קובע כי כאשר אמבולנסים, צוותים רפואיים, חולים או פצועים עוסקים בפעילות צבאית, הם מאבדים את חסינותם ומותר לעכב אותם ואף לפגוע בהם.⁴

הזכות לטיפול רפואי מעוגנת גם באמנה הבינלאומית בדבר זכויות חברתיות, כלכליות ותרבותיות, בה נקבע שה"מדינות שהן צד לאמנה מכירות בזכות הכל ליהנות מרמת הבריאות הגופנית והנפשית הגבוהה ביותר שאפשר להשיגה".⁵ על המדינות החתומות על האמנה כוללת מוטלת, לכל הפחות, החובה להימנע מהפרעה למימוש זכות זו.

הזכות לקבלת טיפול רפואי לא ניתנת למימוש בהדרגה זכות לחופש תנועה, המעוגנת, בין השאר, באמנה לזכויות אזרחיות ופוליטיות.⁶ האמנה מתירה פגיעה בזכות זו אך ורק "במידה הנדרשת במדוקדק מפאת חומרת המצב" וכאשר אין דרכים אחרות להשיג את אותה מטרה.⁷

דו"ח זה עוסק בהפרות של הוראות המשפט הבינלאומי על-ידי הצבא. הדו"ח מתמקד בעיכוב צוותים רפואיים במחסומים, בתקיפה ובהשפלה של אנשי הצוותים ובשימוש בלתי חוקי שעושים חיילי צה"ל באמבולנסים פלסטיניים. הדו"ח מתייחס למקרים שהתרחשו בין נובמבר 2002 לדצמבר 2003, בגדה המערבית. הדו"ח אינו עוסק בפינוי של נפגעים תחת אש.⁸

מאז פרצה אינתיפאדת אל-אקצא מטילה ישראל הגבלות חסרות תקדים בהיקפן ובחומרתן על תנועתם של הפלסטינים בתוך הגדה המערבית. נכון לתחילת נובמבר 2003, מוצבים בעומק הגדה 56 מחסומים מאוישים ועוד 607 חסימות פיסיות המונעות תנועה של כלי רכב, בהן 457 ערימות עפר, 94 קוביות בטון ו-56 תעלות.¹ בנוסף, הוכרזו רוב הכבישים הראשיים בגדה כאסורים לנסיעה לפלסטינים.

מדיניות החנק הפכה את תנועתם של מאות אלפי פלסטינים בתוך הגדה לכמעט בלתי אפשרית. גורמים רשמיים חוזרים ומדגישים כי צה"ל אינו פוגע באוכלוסייה האזרחית שאינה מעורבת בלחימה, אולם מדיניות זו מכוונת נגדה ומשפיעה על כל תחומי החיים של כל תושבי הגדה. יציאה מהבית לעבודה, לבית הספר או לביקור משפחתי הפכה במהלך שלוש השנים האחרונות למסע מפרך, הכרוך בחציית חסימות פיסיות ומחסומים מאוישים, בהם נדרשים התושבים להסביר מדוע ברצונם לעבור ולאן הם מבקשים להגיע.

ההגבלות הגורפות על תנועת הפלסטינים בתוך הגדה פוגעות קשה ביכולתם להגיע למקומות בהם יוכלו לקבל טיפול רפואי. מערכת הרפואה הדחופה בשטחים מתקשה לתפקד ובמקרים רבים אמבולנסים לא מגיעים ליעדם.

זכותו של כל אדם לקבלת טיפול רפואי וההגנה על חולים, פצועים וצועותם הרפואיים המטפלים בהם, מעוגנות במשפט ההומניטארי הבינלאומי ובמשפט הבינלאומי העוסק בזכויות האדם. במטרה להבטיח את מימושה של זכות זו, מעניק המשפט ההומניטארי

1. הנתונים נאספו על-ידי OCHA – UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (www.reliefweb.int/hic-qpt יר) 10 לפרוטוקול הראשון הנספח לאמנות גינה משנת 1977.
2. סעיפים 16-17 לאמנת גינה הרביעית בדבר הגנת אזרחים בזמן מלחמה משנת 1949, סעי' 10 לפרוטוקול הראשון הנספח לאמנות גינה משנת 1977.
3. סעיפים 18 ו-20 עוסקים בהגנה על בתי חולים.
4. סעי' 51 לפרוטוקול הראשון הנספח לאמנות גינה.
5. 20 לאמנת גינה הרביעית בדבר הגנת אזרחים בזמן מלחמה משנת 1949. ר' גם Jean S. Pictet, *Commentary: IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*, Geneva, International Committee of the Red Cross, 1958, p. 161.
6. סעי' 21 לאמנה לזכויות חברתיות, כלכליות ותרבותיות משנת 1966 להרחבה בנושא זה ר' בצלם, אזרחים במצור – הגבלות על חופש התנועה כענישה קולקטיבית, ינואר 2001.
7. סעי' 12(1) לאמנה לזכויות אזרחיות ופוליטיות משנת 1966.
8. סעי' 12(3) וסעי' 4 לאמנה לזכויות אזרחיות ופוליטיות משנת 1966.
9. בנושא זה ר' בצלם, פצועים בשטח, ירי על אמבולנסים ופגיעה בטיפול רפואי על יד צה"ל מארס 2002, רופאים לזכויות אדם, רפואה תחת מתקפה, פגיעה אנושה בשירותי רפואה בשטחים הכבושים: סיכום ביניים, אפריל 2002.

עִיכוֹב אִמְבּוֹלִנְסִים

ואלונקות. בחלק מהמקרים מנותקים כפרים מכבישי גישה. הכפרים דיר אל ח'טב, עזמוט וסאלם היו מנותקים משכם, עיר המחוז שלהן, במשך למעלה משנה. לאחר שפניות של רופאים לזכויות אדם והאגודה לזכויות האזרח לגורמים שונים בצבא לא הועילו, פנו הארגונים לבג"צ. רק אז פרץ הצבא דרך חדשה שתחבר את שלושת הכפרים לעיר.¹²

איברהים ריאדה, הוכה על-ידי חיילי צה"ל ונזקק לטיפול רפואי, בלילה של ה-16.10.03 לאחר שחזר מביקור אצל הוריה של אשתו. הוא תיאר לבצלם כיצד עבר למחרת את הדרך מהכפר נחאלין לבית החולים בבית ג'אלא. מרחק נסיעה של כעשרים דקות הפך למסע מפרך:

עומר אחי הגיע ולקח אותי. כשהגענו הביתה הוא הרים אותי, הכניס אותי למיטה והזעיק את השכן שלנו, מחמוד שקארנה, שהוא רופא. הוא הגיע לבית שלי ונתן לי טיפול ראשוני. הוא הפסיק את הדימום מהאף וחבש את הפצעים שהיו לי בראש. בסביבות השעה 06:00 עדיין היו לי כאבים חזקים בראש, בגב ובבטן ואחי הזמין אמבולנס של הסהר האדום מהכפר חוסאן. כעשר דקות אחרי שאחי התקשר לאמבולנס, הנהג התקשר ואמר לנו שהצבא לא נותן לו לצאת מחוסאן. ב-10:30, לאחר שנואשנו מלהמתין לאמבולנס, אחי הזמין מונית פורד עם לוחית צהובה, שהגיעה ב-11:00 ולקחה אותי לאזור אל-מדארס באל-ח'דר, שם חיכה לנו אמבולנס של הסהר האדום בבית לחם.

החובשים ושני האחים שלי, עומר ויוסף, העבירו אותי באלונקה לאמבולנס ונסענו בכביש מספר שישים למת"ק בית ג'אלא. באזור הזה יש שלושה מחסומי עפר של הצבא הישראלי. ירדתי מהאמבולנס עם האחים שלי. האמבולנס חזר לאל-ח'דר ואנחנו עקפנו ברגל את ערימות העפר. הלכנו כ-700 מטרים. כשהגענו לכביש הראשי שמוביל לבית ג'אלא, המתין לי שם אמבולנס אחר. החובשים הכניסו אותי לאמבולנס והעבירו אותי לבית החולים הממשלתי בבית ג'אלא.

צוות אמבולנס המקבל קריאה לפנות חולה או פצוע לבית החולים, אמור לבצע זאת באופן מיידי ובמהירות. כדי שיוכל לעמוד במשימתו, מתיר החוק במדינות השונות לאמבולנסים להפר את חוקי התנועה. נהג אמבולנס פלסטיני המקבל קריאה כזו יודע במקרים רבים שהוא לא יוכל להגיע לבית החולה. הקשיים בהם נתקלים אנשי הצוותים הרפואיים נובעים הן ממאות החסימות הפיסיות שהציב צה"ל ברחבי הגדה והן מעיכובם על-ידי החיילים במחסומים המאויישים.

לפי נתוני הסהר האדום, רק ב-30% מהקריאות מצליח האמבולנס להגיע ליעדו ולאסוף את הנזקקים לטיפול. בכל שאר המקרים, נאלצים החולים או הפצועים להגיע בכוחות עצמם למקום אליו יש לאמבולנס גישה.

קשיים אלה הביאו לכך שפלסטינים רבים מוותרים מראש על פינוי באמבולנס. לפני פרוץ האינתיפאדה ילדו כ-95% מהנשים בבתי החולים. עד ספטמבר 2002, ירד שיעורן לפחות מ-50%. כל השאר יולדות במרפאות מקומיות או בביתן. ברוב המקרים אין במקומות אלה ציוד מתאים, כוח אדם מיומן מספיק וצוות לשעת חירום במקרה של מצוקה אצל היילוד או אצל היולדת.⁹

חסימות החנק – החסימות הפיסיות בדמות קוביות בטון, סוללות עפר ותעלות – מקשות מאוד על הגישה לכפרים ולעיתים אף מונעות את הגישה אליהם. בחסימות אלה לא עומדים חיילים להם ניתן להסביר את דחיפות המצב. לכן נאלצים האמבולנסים לעקוף אותן ולנסוע בדרכים מפותלות ומשובשות, הגורמות לטלטול מיותר של החולה, מאריכות את זמן הנסיעה ומגבירות את בלאי הרכב.¹⁰

בחלק מהחסימות הפיסיות הוצבו צוותים רפואיים פלסטיניים קבועים כדי לסייע לחולים לחצותן. למשל, במחסום סורדא, מצפון לרמאללה, הציב צה"ל שתי חסימות פיסיות במרחק של כקילומטר אחת מהשנייה במטרה למנוע תנועת כלי רכב. בתקופות בהן המחסום סגור, נאלץ איגוד הסיוע הרפואי הפלסטיני (UPMRC)¹¹ להעסיק אנשים שיסייעו לחולים לעבור את הדרך הארוכה בין שתי החסימות באמצעות כסאות גלגלים

9. 24 p. Oxfam, *Forgotten Villages, Struggling to survive under closure in the West Bank*, September 2002.

10. לשם המחשה, ר' מפה המתארת את דרכה של חולת כליות מביתה שבכפר פקועה לבית החולים בשכם בו היא אמורה לקבל טיפול דיאליזה: בצלם, ללא מוצא, פגיעה בטיפול רפואי בשל מדיניות המצור של ישראל בשטחים, יוני 2001.

11. למידע על הארגון ר' www.upmrc.org.

12. בג"צ 2847/03, חסן מערוף ראתב עלאונה ואח' נ. מפקד כוחות צה"ל באי"ש. בנושא זה ר' רופאים לזכויות אדם, חסומים - ביקור בכפרים סאלם, דיר אל-חטאב ועזמוט, פברואר 2003.

בתחום, יקבע את חומרת המצב הרפואי, עלולה לסכן את חייהם של חולים.

נהלים אלה מבטלים למעשה את זכותו של כל אדם לקבל טיפול רפואי ואת זכותו לחיסיון רפואי. הצבא דורש מכל פלסטיני להסביר לחיילים במחסומים מדוע ברצונו להיבדק אצל רופא ולהציג בפניהם מסמכים רפואיים אישיים. ההליכים הסבוכים והקשיים להגיע לבדיקה רפואית גורמים לכך שהיה פלסטיני שיעדיפו להימנע מהטרחה ויגיעו לבתי החולים רק כאשר מצבם החמיר ולא נותרה בידיהם ברירה אחרת.

הקביעה כי חיילים יבדקו כל אמבולנס המגיע למחסום בעייתית גם במישור העקרוני. קאתרין ברתיני, השליחה המיוחדת של האו"ם, הגיעה לסיכום עם צה"ל שאמבולנסים יעוכבו במחסומים לכל היותר במשך חצי שעה.¹⁵ הצלב האדום הבינלאומי קבע כי לכוחות הביטחון יש זכות לבדוק אמבולנסים, כל עוד אין מדובר בעיכוב שלא לצורך.¹⁶ קביעות אלה עלולות לסכן את חייהם של חולים, שכן במקרים רבים נאלצים האמבולנסים לעבור בכמה מחסומים ואם יעוכבו בכל מחסום יגיעו ליעדם באיחור רב.

אמבולנסים, מעצם תפקידם, חייבים לעבור באופן חופשי במחסומים ולהגיע במהירות האפשרית ליעדם. אם מגיע לצה"ל מידע מדויק בנוגע לאמבולנס, הוא רשאי לעכב ולבדוק אותו אולם במקרה כזה הוא מחויב לספק לחולים אמבולנס חלופי. צה"ל אינו רשאי להסתמך באופן גורף על "שיקולי ביטחון", תוך סיכון בריאות התושבים.

בכל מקרה, לו היו החיילים מקפידים על ביצוע הוראות הנהלים כלשונן, היה מצב הרפואה הדחופה בגדה טוב לאין ערוך ממצבה כעת. מנתונים של הסהר האדום ומעודיות שגבו רופאים לזכויות אדם ובצלם, עולה כי במקרים רבים חיילים מעכבים את האמבולנסים במחסומים, גם ב"מצב חירום רפואי דחוף", אינם מתייעצים עם גורמים רפואיים, והספק אינו פועל תמיד לטובת האזרח. רוב מקרי העיכוב היו במחסומים מסביב לעיר שכם (חווארה, בית פוריק, בית איבא, קוצין, שבי שומרון).

לצורך המחשה, למשרדי רופאים לזכויות אדם, בצלם, המוקד להגנת הפרט והסהר האדום הגיעו במהלך השנה האחרונה 185 תלונות על עיכוב במחסומים של אמבולנסים שפינו פצועים או חולים למשך למעלה מחצי שעה במקרה הרגיל או למשך למעלה מ-15 דקות במקרי

בסביבות 13:00 הגעתי עם האחים שלי לחדר המיון. הרופאים נתנו לי משככי כאבים ובדקו לי את הראש ואת הגב, בגלל הכאבים. היו לי חבורות בראש ובגב כתוצאה מהמכות. הרופאים נתנו לי עוד משככי כאבים ונשארת להשגחה במשך כל היום.¹³

ברוב המקרים נאלץ האמבולנס לעבור גם במחסומים מאוישים. בצה"ל אין נהלים מיוחדים למעבר אמבולנסים במחסומים אלה, והנהלים לפיהם אמורים החיילים לפעול עוסקים באופן כללי במעבר של פלסטינים המבקשים להגיע לטיפול רפואי. נוהל אחד, המכונה "נוהל טיפול בתושב איו"ש המגיע למחסום במצב חירום רפואי דחוף", קובע, בין השאר:

2. ככלל, מפקד מחסום יאפשר מעברו של אדם במחסום (לרבות כניסתו לישראל) לצורך קבלת טיפול רפואי, אף אם אין בידו אישור כנדרש, אם המדובר במצב חירום רפואי דחוף. כמקרה חירום רפואי דחוף ייחשבו לדוגמה מצב בו מגיעה למחסום יולדת; מצב בו מגיע למחסום מקרה דימום קשה; מצב בו מגיע למחסום מקרה כוויה קשה וכד'.

3. שיקול הדעת באשר לשאלה אם המדובר במקרה חירום רפואי דחוף נתון למפקד המחסום. מפקד המחסום יוועץ, ככל הניתן במגבלות הזמן, בגורם רפואי.

4. במקרה של ספק בשאלה, אם מדובר במצב חירום רפואי דחוף, יפעל ספק זה לטובת התושב.

נוהל אחר, המכונה "נוהל טיפול בבקשות של תושבי האזורים לקבלת טיפול רפואי" עוסק במעבר של פלסטינים המבקשים להגיע לרופא במצבים שצה"ל אינו מגדיר אותם כ"דחופים". נוהל זה חל גם כאשר הם מפונים באמבולנסים. על תושבים אלה לקבל מראש אישור ממפקדת התיאום והקישור (מות"ק) באזור מגוריהם, לפני הגעתם למחסום.¹⁴

נהלים אלה אינם מספקים פתרון הולם לקשיים בקבלת טיפול רפואי שנוצרו בגדה המערבית כתוצאה מהגבלות התנועה החמורות שמטיל צה"ל על התושבים. הקביעה כי בכל פעם שאמבולנס מגיע למחסום על החיילים לבדוק את מצבם של החולים הנמצאים בו, ובהתאם לכך לקבוע האם הם חייבים באישור מהמת"ק, מבטלת את משמעות האמבולנס. הקביעה כי מפקד המחסום, החסר כל הכשרה

13. העדות נגבתה על-ידי סוהא זיד ב-25.10.03.

14. הנהלים הוצגו על-ידי המדינה בתשובתה לעיתור רופאים לזכויות אדם, בג"צ 2847/03 חסן מערוף ראתב עלאוונה ואח' נ. מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון, הודעה מטעם פרקליטות המדינה.

15. ר"ר <http://www.reliefweb.int/rwb.nsf>.

16. הודעה לעיתונות של הצלב האדום מיום 27.3.02.

עדותו של מגדי עלי עיסא א-סרוג', בן 30, נשוי ואב לשלושה, נהג אמבולנס של הסהר האדום. תושב שכם²²

ביום שני, 1.9.03, בסביבות 07:45, הגעתי למחסום בית איבא, שנמצא מצפון-מערב לשכם. אני והפראמדיק, סאהר בשאראת, היינו בדרכנו לכפר סבסטיה, שנמצא כ-15 קילומטרים מצפון לשכם, כדי לקחת אישה בהריון לבית החולים. הגענו למחסום בית איבא וכעבור כרבע שעה, שבמהלכה המתנו בתור, החייל שעמד במחסום ניגש אלינו והורה לי למסור לו את תעודות הזהות שלנו לבדיקה. לאחר מכן הוא ערך חיפוש בתוך האמבולנס. הוא הורה לי לרדת ולפתוח את הדלת האחורית. לאחר מכן הוא דרש מסאהר להצטרף לקבוצת אזרחים שעוכבו במחסום. אני חושב שהחיילים תפסו את האנשים האלה בהרים כשהם ניסו להיכנס לשכם. אני לא הבנתי למה החייל עיכב את סאהר, שהוא פרמדיק ועובר במחסומים הישראליים מדי יום.

החייל הורה לי לעזוב את המחסום ולהמשיך בדרכי ללא סאהר. אני סירבתי ואמרתי לחייל שאני בדרכי לפנות אישה בהריון וייתכן מאד שהיא תלד בתוך האמבולנס ואני צריך את עזרתו של סאהר. החייל הורה לי להוציא את האמבולנס מאזור המחסום, לחזור לאחור ולהמתין.

כעבור כעשר דקות, אותו חייל חזר אליי והחל לצעוק עליי. הוא התחיל לבעוט באמבולנס. הוא היה עצבני כי לא עזבתי את המחסום והמתנתי לסאהר. הוא דרש את תעודת הזהות שלי פעם נוספת והורה גם לי להצטרף לשאר המעוכבים שהיו במקום. בין המעוכבים היו שני אנשים שעובדים בבתי החולים בשכם ואדם אחד מטובאס שחולה בסרטן הדם.

החיילים עיכבו אותנו עד בערך 09:30. במהלך העיכוב יצרתי קשר עם מטה הסהר האדום באמצעות מכשיר המירס שהיה ברשותי והודעתי להם מה קרה לנו. לאחר זמן קצר הפקידים בסהר האדום אמרו לי שהם דיווחו לצלב האדום בשכם על המקרה. שני נציגים של הצלב האדום, איש ואישה, הגיעו למחסום ודיברו עם החיילים. אז החיילים החזירו לנו את תעודות הזהות ושיחררו אותנו. חזרנו לשכם לאחר שהאחראי בסהר האדום אמר לנו שהאישה שהיינו אמורים לפנות כבר ילדה ושאינו צורך להגיע אליה. אני חושב שהאישה הזאת ילדה באחד מהמרכזים הרפואיים שלא מצוידים במכשירים רפואיים מתאימים ללידה.

חירום. 127 מתלונות אלה התקבלו מהמחסומים שבאזור שכם. מספר תלונות זה כולל רק את המקרים בהם בחרו נהגי האמבולנס להתלונן על העיכוב.

בכמה מקרים אף התעלם צה"ל לחלוטין מנהליו שלו ואסר לחלוטין מעבר של אמבולנסים. במהלך השנה האחרונה נסגרו הדרכים סביב לשכם לפחות שלוש פעמים ונאסרה כניסת כלי רכב לעיר, כולל אמבולנסים.¹⁷ לרופאים לזכויות אדם ולמוקד להגנת הפרט הגיעו דיווחים על חולים שהיו בדרכם לבית החולים והוחזרו לבתיהם. שני הארגונים פנו למוקד ההומניטארי של צה"ל, שמסר להם ש"מסיבות ביטחוניות" נאסרה כניסתם של כל כלי הרכב לעיר, כולל אמבולנסים. רופאים לזכויות אדם פנו גם לפרקליט הצבאי הראשי, למתאם הפעולות בשטחים ולפיקוד מרכז.¹⁸ מהפרקליטות הצבאית לא התקבלה תשובה ומתאם הפעולות בשטחים הסתפק בתשובה כי סגירת הכבישים נעשתה "מטעמים ביטחוניים".¹⁹ מפיקוד מרכז נמסר ש"אף שהיו התרעות חמורות... החליט מפקד המחסום להתיר מעבר של ילד מדמם ושל אשה בהריון שסבלה מדימומים".²⁰ במכתב לא נאמר שמפקד המחסום התיר לילד המדמם ולאשה בהריון לעבור רק לאחר התעקשות של רופאים לזכויות אדם וכי מפקד המחסום שילח לביתם את בעלה של האישה וחולה לב שהיה בדרכו לצינתור. במכתב גם לא נענתה השאלה לגבי הקריטריונים למעבר חולים, וכל שנמסר היה ש"במחסום נכחו קצין וחובש... על מנת לוודא כי ההנחיות המוגנות בנוהל האמור מקוימות אף במצב הביטחוני הבעייתי ששרר".

באזור קלקיליה נתקלים האמבולנסים בבעיה בביטחוניותיהם לעבור בשערי מכשול ההפרדה. במעבר חבלה אין לחיילים את מפתחות השער, דבר הגורם לעיכוב ממושך של אמבולנסים, גם במצבי חירום. במקרה אחד אף התדרדר מצבה של ילדה בזמן ההמתנה למפתחות ומשפחתה נאלצה לקחת אותה חזרה לכפר על מנת לקבל שם טיפול דחוף.²¹

17. כך היה, למשל, ב-13.5.03, ב-13.8.03, וב-2.11.03.

18. מכתב מרופאים לזכויות אדם לאלוף מנחם פינקלשטיין, הפרקליט הצבאי הראשי מיום 14.5.03 ומכתב מרופאים לזכויות אדם לאלוף יוסף משלב, מתאם הפעולות בשטחים, מיום 13.8.03 ומיום 14.8.03. מכתב נוסף נשלח למתאם הפעולות בשטחים ולקצינת פניות הציבור בפיקוד מרכז מיום 25.8.03.

19. מכתב מסא"ל שלומי מוכתר, מתאם הפעולות בשטחים, לרופאים לזכויות אדם מיום 24.8.03.

20. מכתב מסרן רוית נגד, קצינת פניות הציבור, פיקוד מרכז, לרופאים לזכויות אדם מיום 14.9.03.

21. דיווח של נהג אמבולנס למטה הסהר האדום בקלקיליה. הועבר לסלאח חאגי יחיא מרופאים לזכויות אדם ב-2.12.03.

22. העדות נבנתה על ידי עלי דרארימה ב-3.9.03.

עדותו של סמיר סובוח עבדאללה אחמד, בן 31, רווק, נהג אמבולנס, תושב אזור א־סאויה שבמחוז שכם²³

אני נהג אמבולנס בסהר האדום מזה ארבע שנים. אני תושב אזור א־סאויה שבמחוז שכם, אבל בגלל שאני עובד בבית לחם אני ישן באחד החדרים במשרדי הסהר האדום בעיר. אני חוזר לשכם בערך פעם בחודש למשך כיומיים וחוזר.

אני יוצא עם האמבולנס מדי יום כדי לפנות חולים מבתיים לבתי החולים ולהחזירם לביתם. אני גם עובד כמה ימים בשבוע בסניף החדש שנפתח לפני כשמונה חודשים בכפר חוסאן. בסניף יש צוות רפואי שמורכב מפראמדק, שני נהגים ושני אמבולנסים. הסניף הזה נותן שירותים רפואיים לכפרים שנמצאים ממערב לבית לחם. האמבולנסים מבית לחם לא יכולים להגיע לכפרים האלה בגלל המחסומים שלאורך הדרך, המפרידים בין בית לחם לכפרים שממערב לה. מאז תחילת חודש אוקטובר, ישנה נוכחות צבאית מתמדת בכניסה המערבית לחוסאן, דרכה יוצאים האמבולנסים מהכפר. בנוסף, ישנו במקום מגדל שמירה מאויש, שהיה ריק לפני כן.

ביום חמישי, 2.10.03, הייתי בסניף הסהר האדום בחוסאן. בסביבות השעה 11:00 קיבלנו שיחת טלפון מתושב בתיר. הוא ביקש שנשלח לו אמבולנס כדי לפנות את אמו החולה, בת ה-65, לבית החולים. היא סבלה מסתימה בורידים ומאחר שמצבה הידרדר היה צריך לפנות אותה לבית החולים בבית לחם באופן דחוף. יצאתי לדרך יחד עם החובש, ראמי נופל. נסענו ממרכז חוסאן לכיוון היציאה המערבית הראשית מהכפר, שהיא היציאה היחידה לכיוון הכפרים שנמצאים ממערב לבית לחם. כשהתקרבו אל הכביש הראשי והיינו במרחק של כשלושים מטרים ממגדל השמירה, ראיתי גייפ צבאי ולידו שלושה חיילים. החיילים עמדו באמצע הכביש. התקרבותי אל החיילים ואחד מהם סימן לי בידו שאעצור את האמבולנס. עצרתי, וכשהחייל התקרב לדלת הקדמית של האמבולנס בצד של הנהג פתחתי את הדלת כדי לברר מה רצונו. החייל דרש ממני ומראמי את תעודות הזהות שלנו. הוא דיבר בעברית ואני הבנתי אותו. הוא שאל אותי לאן אנחנו נוסעים ואמרתי לו שאנחנו נוסעים לפנות חולה מביתר ומתכוונים להעבירה לבית החולים בבית לחם. החייל הורה לי להעמיד את האמבולנס בצד ולהמתין.

המתנו כרבע שעה וחייכנו שהחייל יחזיר לנו את התעודות וייתן לנו לעבור. במהלך הזמן הזה החיילים מנעו ממכוניות אחרות שהגיעו מחוסאן לעבור. כעבור כרבע שעה אחד החיילים החזיר לנו את התעודות והורה לנו לחזור לחוסאן. אמרתי לחייל שאני צריך להגיע לביתר

כדי לפנות את החולה לבית החולים אבל החייל צעק עליי בקול רם ואמר שהחולה לא מעניינת אותו וגם עבודת האמבולנס לא מעניינת אותו ושנחנו צריכים לחזור לחוסאן. חזרנו לחוסאן.

ביום ראשון, 5.10.03, יצאתי ממטה הסהר האדום שבמרכז בית לחם, יחד עם החובש חוסיין נוואורה, למטה בחוסאן. נסענו לחוסאן דרך מחסום ה-DCO שמוצב בכניסה לבית ג'אלא. כשהגענו למחסום, שני חיילים קראו לנו לעצור. הם בדקו את תעודות הזהות שלנו וכעבור שתי דקות נתנו לנו לעבור. נסענו באמבולנס בכביש מספר ששים לעבר הכניסה הראשית המערבית של חוסאן. באמצע הדרך נתקלנו בגייפ צבאי שהתמקם באמצע הכביש. אחד החיילים סימן לנו בידו לעצור וכלי להתקרב לאמבולנס הוא הורה לנו להסתובב ולחזור על עקבותינו.

התרחקתי למרחק של כמאה מטרים מהחיילים ויצרתי קשר עם מנהל מטה הסהר האדום, מר מוחמד סמחאנה. הודעתי לו שהחיילים לא נותנים לנו לעבור. הוא ביקש ממני להמתין עד שהוא ייצור קשר עם הצלב האדום. המתנו כעשרים דקות ואז המנהל יצר אתי קשר והודיע לי שאני יכול לגשת למחסום. הוא אמר לי שהחיילים ייתנו לי הפעם לעבור כי הצלב האדום תיאם זאת עם המת"ק הישראלי.

התקרבותי לנקודה שבה התמקמו החיילים על הכביש הראשי. אחד החיילים התקרב לאמבולנס. פתחתי את הדלת הקדמית וחשבתי שהפעם הוא יבדוק את התעודות וייתן לנו לעבור. החייל התקרב, לא דיבר איתנו, אלא הרים את כלי הנשק שלו ודחף באמצעותו את הדלת כשהוא צועק "חזור לבית לחם או שאכה אותך". סגרתי את הדלת וחזרתי לבית לחם.

ביום ראשון, 12.10.03, הייתי במטה הסהר האדום בחוסאן מאז שעות הבוקר. בסביבות השעה 12:30, קיבלנו קריאה מתושב חוסאן, שהודיע לנו שאישתו כורעת ללדת. יצאתי לדרך יחד עם החובש, איסמעיל, לכיוון אזור אל-קרנה שבחוסאן, שם מתגוררת היולדת. הכנסנו אותה לאמבולנס ונסענו לכיוון הכניסה המערבית של חוסאן. בעת שנסענו בכביש הראשי של חוסאן, נתקלנו לפתע בשלוש קוביות בטון גדולות שחסמו את הכביש. כיוון שאין דרך אחרת שדרכה יכולנו להגיע לבית לחם, התקשרתי למטה שלנו בבית לחם ותיארת לי למנהל את המתרחש. המנהל יצר קשר עם הצלב האדום ונציג הצלב האדום יצר קשר עם הגורמים הישראליים. המתנתי לתשובה מאחורי קוביות הבטון. בינתיים האישה זעקה מכאב. החובש ניסה להקל על כאביה. כעבור כרבע שעה הגיעה התשובה והתבקשנו לחזור לחוסאן. הסתובבתי

23. העדות נבנתה על ידי סוהא זיד ב-13.10.03.

ולאחר שנסעתי כ-150 מטרים, החובש קרא לי לעצור בצד כי האישה התחילה ללדת. עצרתי בצד וניגשתי למושב האחורי של האמבולנס כדי לעזור לאיסמעיל (בנוסף להיותי נהג אמבולנס אני גם חובש). איסמעיל הדריך את האישה לנשום נכון והמצב באמבולנס היה קשה מאד. כעבור כעשר דקות, במהלך האישה בכתה וצעקה מרוב כאבים, ראינו שראשו של הוולד התחיל לצאת. איסמעיל משך את הראש

והחל להוציא את הוולד החוצה. לאחר שהתינוק יצא החוצה, חזרתי למושב הנהג ויצאתי לדרך במהירות לכיוון המרכז הרפואי בחוסאן. המרכז לא ערוך לקבלת יולדות, אבל הרופא שנכח שם טיפל באישה ובתינוקה. מצבם של האם ותינוקה היה טוב. למרות הסיכון שנשקף לחייה של האישה במהלך הלידה. השארנו את האישה ותינוקה במרכז הרפואי וחזרנו למשרד של הסהר האדום.

תקיפה של צוותים רפואיים

עדותו של אחמד סאמי מוחמד איברהים, בן 16, עובד באיגוד הסיוע הרפואי הפלסטיני, תושב אל-מזרעה אל-רבייה שבמחוז רמאללה²⁵

באמצע חודש אוגוסט התחלתי לעבוד באיגוד הסיוע הרפואי הפלסטיני ברמאללה. התפקיד שלי הוא להעביר חולים על אלונקה בין שתי החסימות במחסום סורדא. המחסום נמצא בין ביר זית ורמאללה. הצבא הישראלי הציב ערימת עפר אחת מול סורדא וערימת עפר שנייה ליד הכניסה לאל-בירה ואסר על מכוניות לעבור באזור הזה. המרחק בין שתי החסימות הוא כקילומטר. באזור המחסום יש לנו שולחן, שמשטיה ושלט שעליו כתוב שם העמותה ואנחנו נמצאים שם באופן קבוע.

ביום שבת, 13.9.03, בסביבות 15:30, הייתי במחסום סורדא עם עובד נוסף ששמו מוחמד סארי, בן 17. גיפ צבאי הגיע מכיוון הכביש העוקף של ההתנחלות דולב. הגיפ עצר ליד השולחן שלנו, שנמצא באמצע הדרך. שלושה חיילים ירדו ממנו. אחד מהם היה גבוה, מקריח, בעל גוון עור בהיר, מבנה גוף בינוני ונראה כבן 55. היה לו שפם. החייל השני היה נמוך, בעל מבנה גוף רזה, גוון עור כהה ונראה כבן

צוותים רפואיים, הנאלצים לעבור במחסומים כמה פעמים ביום מתוקף עבודתם, מדווחים כי לא פעם מפעילים נגדם אנשי כוחות הביטחון אלימות מילולית ופיסית. בשנה האחרונה הגיעו לסהר האדום ולארגוני זכויות האדם דיווחים על לפחות 28 מקרים בהם חיילי צה"ל ושוטרי מג"ב השפילו והיכו אנשי צוותים רפואיים. במקרים אחרים חיבלו חיילים במזיד באמבולנס או בצידוד שהיה בתוכו. על-פי הסהר האדום, מאז תחילת האינתיפאדה חיבלו חיילים ב-118 אמבולנסים. מתוכם, 28 יצאו מכלל שימוש.

אלימות של אנשי כוחות הביטחון כלפי פלסטינים הפכה מזמן לחלק בלתי נפרד מהמציאות היומיומית בשטחים. במהלך אינתיפאדת אל-אקצא חלה עליה משמעותית במספר המקרים בהם חיילים ושוטרי מג"ב השפילו פלסטינים, התעללו בהם והיכו אותם. אולם, למרות הדיווחים הרבים, גורמים רשמיים ממשיכים להתייחס אל מקרים אלה כאל "מקרים חריגים" ואל מבצעים כאל "עשבים שוטים", ונמנעים מטיפול רציני בתופעה.²⁴ הטיפול במעשי אלימות נגד צוותים רפואיים זוכה ליחס דומה.

צילום: דרוו לוצאטי, בצלם

מחסום סורדא 23.9.03

24. בנושא זה ר' בצלם, מעשים שבשגרה - מכות והתעללויות בפלסטינים על-ידי כוחות הביטחון במהלך אינתיפאדת אל-אקצא, מאי 2001; לאור יום - התעללות בפלסטינים על-ידי חיילי צה"ל, יולי 2001, התעללות חיילים בפלסטינים בחברון, 3.12.02, דצמבר 2002.
25. העדות נבתה על ידי איאד חדאד ב-18.9.03.

25. אני לא זוכר איך נראה החייל השלישי. ראיתי שחייל רביעי נשאר בתוך הגייפ מאחורי ההגה. החייל המבוגר קרא לי: "בוא, בוא" וסימן לי ביד שאבוא אליו. קמתי מהשולחן וניגשתי אליו. הוא הורה לי להראות לו את תעודת הזהות שלי. אמרתי לו שאין לי תעודת זהות אבל יש לי תעודת לידה. נתתי לו אותה והוא אמר לי בערבית: "לך ותביא את העגלה". הוא כנראה התכוון לאלוונה. הבאתי את האלוונה והוא אמר לי בערבית: "תסובב". הוא התיישב על האלוונה והבנתי מהסימן שעשה באצבע שהוא רוצה שאסובב אותו. התחלתי להסיע את האלוונה והוא ושאר החיילים צחקו. הוא דיבר בעברית ולא הבנתי מה הוא אמר.

הלכתי כעשרה מטרים והחייל סימן לי לעצור ולהסתובב. הוא קפץ מהאלוונה. ביקשתי ממנו את תעודת הלידה שלי בחזרה אבל הוא הרים את האצבע האמצעית, בתנועה גסה, ולא החזיר לי את התעודה. הוא קרא למוחמד סארי ודיבר איתו בערבית. עזבתי את שניהם וחזרתי לשולחן שלי. החייל כנראה אמר גם למוחמד שיסיע אותו על האלוונה כי ראיתי את מוחמד מסיע אותו חמישה או שבעה מטרים. כשהם חזרו, החיילים עזבו אותנו ונסעו לכיוון בית אל.

ההתנהגות הזו של החיילים פוגעת בנו ומשפילה אותנו, בעיקר בגלל שאנחנו נציגים של איגוד הסיוע הרפואי הפלסטיני.

עדותו של מוחמד דאוד עבר אל־מועטי ריחאן. בן 18. נשוי ואב לאחד. נהג אמבולנס. תושב שכם²⁶

אני גר עם משפחתי בשכם. אני נהג אמבולנס בסהר האדום הפלסטיני כבר שש שנים.

ביום חמישי, 28.8.03, בסביבות השעה 09:20, קיבלתי קריאה ממטה הסהר האדום. אמרו לי לנסוע לחווארה, שנמצאת כ-15 קילומטרים מדרום לשכם, כדי לפנות שתי נשים שכרעו ללדת. יצאתי לדרך יחד עם עמיתתי, דאליא דיאב. נסענו דרך מחסום חווארה. במחסום יש נתיב מיוחד לאמבולנסים. כשהגענו למחסום החיילים בדקו אותנו במשך כחמש דקות ואז המשכנו בדרכנו.

אחרי שאספנו את שתי הנשים עברנו שוב דרך מחסום חווארה. חיכינו עד שאחד החיילים יבוא לבדוק אותנו. החייל בדק את תעודות הזהות. ללובנה, אחת הנשים שפינינו, לא הייתה תעודת זהות אלא דרכון ירדני. החייל דרש ממנה להציג תעודת זהות. דאליא אמרה לחייל שללובנה אין תעודת זהות כי היא הגיעה לביקור מירדן. היא אמרה לו גם שהיא כורעת ללדת. החייל הורה ללובנה

לרדת מהאמבולנס. הוא התעקש שלובנה, שבשלב זה כבר סבלה מצירי לידה, תחזור לביתה.

בשלב זה החלטתי לרדת מהאמבולנס ולדבר עם החייל. רציתי לומר לו שזאת לא הפעם הראשונה שבה אני מעביר במחסום הזה נשים שבאו מירדן לביקור. ניסיתי לדבר עם החייל בעברית, אך הוא לא הבין אותי כי אני אמנם מבין עברית אבל אני לא מדבר טוב. שאלתי את החייל אם הוא מדבר אנגלית. הוא אמר לי בעברית שלא.

שאר חיילי המחסום היו במרחק של כחמישה מטרים מאתנו. אמרתי לחייל שאני רוצה להסביר לאחד החיילים האחרים למה ללובנה אין תעודת זהות. החייל לא אמר כלום, אז התחלתי ללכת לכיוון החיילים שהיו במחסום. החייל צעק עלי, תפס את ידי השמאלית והתחיל לדחוף אותי אחורה. הוא צעק עלי "בן זונה, מניאק". ביקשתי ממני לא לקלל אותי, אך הוא חזר וקילל אותי שוב. בתגובה קיללתי אותו בחזרה, אמרתי לו "אתה בן זונה".

החייל המשיך לקלל אותי ולדחוף אותי. הוא הורה לי לעזוב את המחסום בלי לקחת את לובנה, תוך שהוא תופס אותי בידי ובבגדיי. ראיתי את לובנה עומדת מבוחלת מחוץ לאמבולנס. היא סבלה מכאבים. ניסיתי לדבר עם החייל אבל הוא המשיך לצעוק ולא הבנתי מה הוא אומר. לא רציתי לעזוב את לובנה, שכרעה ללדת, במחסום.

בשלב הזה החייל היכה אותי בידו כמה פעמים. ניסיתי להתגונן ולתפוס את ידו. דאליא ניסתה לדבר עם החייל באנגלית. היא שאלה אותו למה הוא מתנהג ככה אבל החייל הרחיק אותה ממנו. חייל נוסף הצטרף אליו והתחיל גם להכות אותי. הוא תפס אותי בבגדיי, היכה אותי ודחף אותי אחורה. אחר כך הוא תפס אותי בצוואר ושניהם המשיכו לדחוף אותי ולהכות אותי. ניסיתי להדוף את המכות בידי ודאליא ניסתה לחצוץ ביני ובין שני החיילים אבל אחד החיילים היכה גם את דאליא בכתפה השמאלית.

במחסום היה איש אחד שהגיע למקום יחד עם בתו. גם הוא ניסה לחצוץ ביני ובין החיילים, אבל שני החיילים היכו אותו ודחפו אותו אחורה. תוך כדי המהומה שמעתי את החייל השני מדבר אנגלית. ניסיתי לדבר איתו בניסיון להבהיר לו את המצב, אבל הוא לא הקשיב לי. באותו רגע, החייל הראשון הניח את אצבעו על ההדק של הנשק שלו ואיים לירות בי. הרגשתי שכוחותיי אפסו. החיילים תפסו אותי, קשרו את ידיי באזיקי פלסטיק לבנים והידקו את האזיקים כל-כך חזק עד שלא הרגשתי את האצבעות. הם הושיבו אותי ליד קוביות בטון למשך כעשר דקות, שבמהלכן החיילים ניגשו אליי וצעקו עלי בעברית. הם אמרו לי "אתה אבו עלי".

26. העדות נבנתה על ידי עלי דרארימה ב-3.9.03.

והייתי כחמש דקות עד שאחד החיילים קרא לי. השעה הייתה 16:30.

החייל הורה לי בידו להתקדם. לפני עמדה מונית והחייל הורה לנהג לעזוב את המקום ואמר לי להיכנס במקומו. כשעצרתי, החייל הסתכל אל תוך המכונית ואמר לשני חיילים שהיו על ידו: "זה הוא". יומיים קודם לכן אותו חייל עיכב אותנו ולא נתן לנו לעבור אז התקשרנו למרכז הצלב האדום כדי שיעבירו אותנו.

החייל התחיל לחוק. הוא הורה לנו לרדת מהאמבולנס וציווה על חסאן וסאמר להתרחק. אחרי שירדתי הוא הורה לי להוציא את כל מה שהיה באמבולנס. הוא אמר: "ואיפה הצלב האדום עכשיו? יאללה, תוריד הכל מהאמבולנס". שאלתי אותו למה הוא מתכוון ב"איפה הצלב האדום". הוא אמר לי לשתוק. אחר כך הוא שאל איפה מכשיר המירס. אמרתי לו שהמכשיר במכונית והוא הלך ולקח אותו. הוא לקח גם את הטלפון הנייד שלי. הוא אמר לי שוב: "שתוק, פחדן", דחף אותי ואמר: "יאללה, מהר, בחמש דקות."

רוקנתי את כל מה שהיה בארונות ובמפדים ושמתו את כל הדברים על רצפת האמבולנס. החייל לא הרשה לי להשאיר שום דבר במקומו. כל פעם ששאלתי משהו הוא צרח וקילל וכל הזמן הוא אמר: "בן זונה" ו"כוס אמכ" ועוד כמה ביטויים שאני לא כל כך מכיר. אחרי חמש דקות כל מה שהיה באמבולנס היה מונח על הרצפה.

במכונית היה גם תיק עם בגדים. הוא דרש שאפתח אותו ושארקן אותו. כך עשיתי. אחר-כך הוא שאל על מכשיר שמשמש לשאיבת נוזלים מהאף במקרים מסוימים. הוא דרש שאפרק אותו. אמרתי לו שאני אפשר לפרק אותו כי הוא מחובר לרצפת האמבולנס. בתגובה הוא חבט בידו על עורפי והמשיך לקלל. ביקשתי שיקרא לקצין ואמרתי שאני לא יכול לפרק את המכשיר ושאם הוא רוצה, שיפרק אותו בעצמו. שאלתי אותו גם: "למה היכית אותי ולמה קיללת" אבל הוא צעק עליי שאשטוק והורה לי לפרק כסא מהאמבולנס. אני כבר הרגשתי סחרחורת והראש כאב לי ודרשתי שיקראו לרופא. הוא נופף בפניי ברובה שלו והתעקש שאפרק את הכסא. אמרתי לו שהכסא מחובר לרצפה וניסיתי להסביר לו. הרמתי את לוח העץ שמונח על הכסא ואמרתי לחייל שיסתכל בעצמו מה יש בתוכו. לבסוף עשיתי את מה שהוא דרש והורדתי את הכיסוי של הכסא לרצפה.

אז הוא דרש שאוריד את המיטות לכביש. הורדתי את המיטה ואמרתי לו שוב שאני רוצה רופא. כאב לי הראש. הוא אמר לי: "מה אתה רוצה?" אמרתי לו: "תקרא לרופא." הוא אמר לי: "יאללה, תמות". אחר כך הוא הסתכל לתוך האמבולנס וראה בלון חמצן. אמרתי לו שזה חמצן. הוא

כשהסתכלתי מסביב לא ראיתי את לובנה באזור המחסום. מאוחר יותר נודע לי שהיא עזבה בזמן שהחיילים היכו אותי. אז נגשו אלי שלושה חיילים והובילו אותי לצד השני של המחסום. באמצע הדרך שניים מהם חזרו לאחר וחייל אחד המשיך ללכת איתי. הוא דחף אותי וקילל אותי לאורך כל הדרך עד שהגענו לקצה השני של המחסום.

כשהגענו, חייל אחר קיבל את פניי בקללות נוספות. הוא אמר לי שניסיתי להכות את החייל במחסום ואז הניף את ידו באופן מאיים. הם קשרו לי את הידיים מאחור והושיבו אותי על הארץ, בשמש. היו המון זבובים במקום. הזזתי את הראש בניסיון להרחיק ממני את הזבובים.

כשישבתי שם, מדי פעם התקרבו אלי כמה חיילים וקיללו אותי. לדעתי החיילים התנהגו אליי ככה כי החייל הראשון סיפר להם שהייתי אותו. החיילים התנכלו לי כל הזמן. הם דחפו אותי וקיללו אותי. לאחר זמן מה אחד החיילים התיישב על הכיסא מולי והדליק סיגריה. הוא שאל אותי באנגלית מה קרה וסיפרתי לו. כנראה שהוא השתכנע כי הוא הורה לאחד החיילים לקשור לי את הידיים מקדימה.

בזמן שהחיילים הולילו אותי לצד השני של המחסום, לכיוון שכם, ראיתי את סגן המנהל של הסהר האדום, מר ח'אלד אל-ח'יליל, מגיע למקום. הוא ניסה לדבר עם החיילים ושאל אותם מה קורה איתי. החייל שהוביל אותי הורה לח'אלד לחזור אחורה ולא להתערב.

אחר כך הגיעה למחסום מכונית של הצלב האדום. באותו זמן הגיע למקום גם מפקד ישראלי. על כתפו הייתה דרגה בצורת עלה גפן. הוא דיבר ערבית. הוא בירר איתי מה קרה וסיפרתי לו. אחר כך הוא דיבר במכשיר קשר. כנראה הוא דיבר עם החיילים בצד השני של המחסום. לאחר מכן הוא הורה לחיילים להסיר את האזיקים מידיי. עזבתי את המחסום יחד עם ח'אלד אל-ח'יליל ונסענו חזרה למטה הסהר האדום.²⁷

עדותו של מוחמד עלי חסן מרעי, בן 35, נשוי ואב לשבעה, קצין עזרה ראשונה, תושב ג'נין²⁸

אני חובש מזה 12 שנים. ביום חמישי, 16.10.03, נסעתי מג'נין לרמאללה כדי להעביר חולים. אחר כך לקחתי חולים ליריחו ולמחסום קלנדייה ומשם נסעתי חזרה לג'נין. איתי באמבולנס נסעו המתנדב חסאן רדואן ופקיד בסהר האדום ששמו סאמר א-שיח'.

במחסום התגייסו החיילים בדקו את התעודות שלנו, ערכו חיפוש ברכב והרשו לנו להמשיך. המשכנו למחסום חמרה. במחסום חמרה עמדו הרבה מכוניות ואני, כמקובל, נסעתי במסלול עוקף ועברתי את כולם. לפניי עמדה מכונית אחת

27. ב-22.9.03 פנה בצלם לאל"מ עינת רון, התובעת הצבאית הראשית, ודרש שתיפתח חקירת מ"צ של האירוע. ב-16.10.03 נמסר לבצלם כי הנושא בבדיקה.
28. העדות נובתה על ידי עאטף אבו רוב ב-26.1.03.

שיביאו קצין והחייל אמר לי: "אני קצין". הם המשיכו להכות אותי בפנים ובבטן. אמרתי להם שיתנו לאחד מעמיתי לעזור לי אבל הם סרבו.

ישבתי והמשכתי לפרק את הגלגל. אני זוכר שהייתי כבר בסוף העבודה כאשר הוא היכה אותי בעורף. נפלתי והתחלתי לצעוק. החייל אמר לי להפסיק לצעוק. הרגשתי שאני מאבד את ההכרה ומאותו רגע לא ידעתי מה קורה סביבי.

חסאן סיפר לי שלמקום הגיעו קצין ורופא צבאי שאמר שצריך לקחת אותי לבית חולים. סיפרו לי שהחיילים הכריחו את חסאן לנהוג באמבולנס, למרות שאין לו רשיון נהיגה והוא לא יודע לנהוג. הוא הסביר את זה לחיילים אבל הם דרשו שישלך את האמבולנס מהמחסום. נכנסתי לבית החולים בגינין בשעה 22:00, נשארתי שם לילה אחד ושוחררתי למחרת. הרופאים רשמו לי שלושה ימי מנוחה והורו לי לחזור לבדיקה.²⁹

דרש שאפרק אותו ואוריד אותו לרצפה. עניתי שאני לא יכול לעשות זאת כי הוא קשור וצריך עוד אדם כדי להוריד אותו ושצריך מפתח מיוחד. הוא שוב צעק עליי וקילל ואחרי שראה שאי אפשר לפרק את החמצן הוא שאל אותי על הגלגל הרזרבי. הראיתי לו אותו בתחתית המכונית והוא דרש שאפרק אותו, שאביא ג'ק, ארים את הרכב, אוריד גלגל אחד וארכיב במקומו את הרזרבי. הוא כל הזמן צחק, קילל, דחף אותי ואמר שיש לי חמש דקות. הוא אמר שאם אני לא אעשה את זה בזמן אני אמות.

התחלתי לעבוד כדי לפרק את הגלגל הרזרבי. הכאבים שלי התגברו והיתה לי סחרחורת. שוב ביקשתי רופא אבל החייל קם ונתן לי סטירה בפנים. הבנתי שאני בסכנה. הפסקתי לפרק את הגלגל הרזרבי וצעקתי שאני רוצה רופא. אז התקרב שני חיילים ואחד אמר: "אני אכה אותו בבטן ואתה תכה אותו במוטניים". החייל השלישי קירב את הרובה לראשי והם החלו להכות אותי. צעקתי וקראתי

29. ב-3.2.03 פנה בצלם לאל"מ עינת רון, התובעת הצבאית הראשית, ודרש שתיפתח חקירת מצ"ח של האירוע. ב-18.3.03 ביקשה פרקליטות פיקוד מרכז לגבות עדות ממרעי, אולם מאחר שתלונתו הקודמת נגד החיילים היא שהביאה לאירוע המתואר לעיל, הוא חשש למסור עדות מחשש שיפגעו בו שוב. ככל הידוע לבצלם, לא ננקטו פעולות חקירה נוספות במקרה זה.

שימוש באמבולנסים על-ידי חיילי צה"ל

הופכים למטרות לגיטימיות. בנוסף, ניצול מעמד האמבולנסים על-ידי חיילי צה"ל יוצר מצב בו לא תמיד יהיה ברור האם האמבולנס מוביל חולים או האם מסתתרים בו חיילי צה"ל. בכך מסכנים מקרים כאלה לא רק את האנשים הנמצאים באמבולנס באותו זמן, אלא גם אזרחים שיזדקקו לאמבולנסים בעתיד וצוותים רפואיים שייקראו לעזרתם.

השימוש באמבולנסים לצורך מטרות צבאיות צורם במיוחד לנוכח טענותיו החוזרות ונשנות של צה"ל על כך שפלסטינים מובילים באמבולנסים כלי נשק וחומרי נפץ. ניצול אמבולנסים למטרות כאלה מהווה אף הוא הפרה חמורה של המשפט הבינלאומי. אולם, למעט מקרה אחד, ולמרות בקשות חוזרות ונשנות של רופאים לזכויות אדם ושל הצלב האדום הבינלאומי, לא טרח צה"ל להציג ראיות לטענתו זו, גם לא בפני בית המשפט העליון.

עדותו של מוחמד רמזאן א-סאקא. בן 40. נשוי ואב לילד. נהג אמבולנס. חושב שכם.³³

ביום שישי, 13.12.02, בסביבות השעה 30:14, יצאתי מבית החולים בשכם יחד עם האח עבדאללה עבד א-רחמאן אבו עייש, באמבולנס של הסהר האדום. רצינו להעביר כמה חולי כליות לבתיים. אחד מהם מתגורר בשכונת אל-מסאקן א-שעבייה, שנמצאת כקילומטר אחד ממחנה הפליטים עסכר.

לאחר שהסענו את כל החולים לבתיים רצינו לחזור למטה הסהר האדום. הגענו לכניסה הדרומית של שכונת אל-מסאקן א-שעבייה, שם התמקמו טנק ונגמ"ש ישראליים. ליד הטנק והנגמ"ש עמדו שלושה חיילים. כשראיתי אותם, האטתי את מהירות נסיעתי. החיילים הורו לי לעמוד בצד ואחד מהם שאל אותי מאיפה באתי ולאן אני נוסע. עניתי לו שהחזרתי חולי כליות לבתיים ושאני בדרכי חזרה למטה הסהר האדום בשכם. אחד החיילים, שהיה נמוך קומה, בעל גוון עור כהה ושיער קצר, דיבר אלי בעצבנות ואמר: "אתה צריך לקחת איתך שני חיילים למחנה הפליטים עסכר". שאלתי אם הוא מתכוון לכך שאני צריך לקחת אותם באמבולנס והוא ענה שכן. הבנתי שהם רודפים אחרי אזרחים שהפרו את

שימוש של חיילים באמבולנסים למטרות שאינן רפואיות הוא גילוי קיצוני של הפגיעה בצוותים הרפואיים ובעבודתם. למרות שמדובר באירועים חריגים, חומרתה של התופעה מצדיקה התייחסות נפרדת.

להלן כמה דוגמאות לשימוש שעשו חיילי צה"ל באמבולנסים ובנהגיהם שלא לצרכים רפואיים:

ב-13.12.02 ניסו חיילי צה"ל לאלץ נהג אמבולנס להסיעם למחנה הפליטים עסכר הסמוך לשכם. הנהג סירב והחיילים הורו לו לנסוע בעקבותיהם. הם ערכו חיפוש באמבולנס ועיכבו אותו, באומרים שמקרה זה "ילמד אותו לקח" (ר' עדות להלן). ב-17.12.02 פנה בצלם לפרקליטות הצבאית ודרש כי תיפתח חקירת מצ"ח של מקרה זה. ב-9.2.03 נמסר לבצלם כי העניין הועבר לטיפול פרקליטות פיקוד מרכז.³⁰

ב-26.1.03 אילצו חיילי צה"ל בשכם כמה נהגי אמבולנס לעצור, לצאת מהרכב ולעמוד כחוצץ בינם לבין מיידים אבנים. האמבולנסים והצוות שימשו כמגן אנושי לחיילי צה"ל. בו ביום פנו רופאים לזכויות אדם לפרקליטות הצבאית. רק כעבור כשמונה חודשים ענתה התובעת הצבאית הראשית לרופאים לזכויות אדם והכחישה את הטענות.³¹

ב-19.4.03 השתלטו חיילים על אמבולנס והשתמשו בו כמחסום כניסה לבית החולים בטול-כרם. רק לאחר שפנו רופאים לזכויות אדם למינהל האזרחי, החליפו החיילים את האמבולנס בגיף צבאי.

ב-9.9.03 אילצו חיילים נהג אמבולנס להסיעם באזור מחסום חווארה שבמחוז שכם (ר' עדות להלן). ב-7.10.03 פנה בצלם לפרקליטות הצבאית ודרש כי תיפתח חקירת מצ"ח של מקרה זה. ב-15.10.03 נמסר לבצלם כי התלונה הועברה לפרקליטות פיקוד מרכז.³²

החסינות הניתנת לצוותים רפואיים ולאמבולנסים נובעת מסוג עבודתם – טיפול בחולים ובפצועים. כאשר אמבולנסים משמשים גם למטרות צבאיות, תוך הפרה חמורה של המשפט הבינלאומי, חסינותם נפגעת והם

30. מכתב מסרן אשר הלפרין, סגן פרקליט מחוז מרכז לבצלם מיום 9.2.03.
31. מכתב מהתובעת הצבאית הראשית לרופאים לזכויות אדם מיום 11.8.03.
32. מכתב מהתובעת הצבאית הראשית לבצלם מיום 15.10.03.
33. העדות נבנתה על-ידי עלי דרארימה ב-15.12.02.

שבשכם כדי להעביר חולי כליות מבית החולים לכפר חווארה. יצאתי מיד יחד עם עמיתי, טאהר כוסא, לבית החולים. אספנו שני חולים ונסענו לכפר חווארה דרך מחסום חווארה. כשהגענו למחסום עברנו בדיקה כרגיל והחיילים נתנו לנו לעבור תוך כחמש דקות. הסענו את שני החולים לחווארה ולאחר מכן נסענו חזרה לכיוון שכם. נסענו באותה דרך שבה באנו.

כשהגענו למחסום חווארה והיינו בנקודה שבה הכביש מתפצל למחנה הצבאי ולהתנחלויות ברכה ואיתמר, קראו לנו שני חיילים לעצור. טאהר ירד מהאמבולנס כי הוא חשב שהם רוצים לערוך חיפוש באמבולנס אבל החיילים הורו לו לעלות חזרה לאמבולנס. אחר כך הם פתחו את דלת ההזזה הצדדית של האמבולנס, נכנסו פנימה וכיוונו את כלי הנשק שלהם אל ראשי ואל ראשו של טאהר. הם הורו לי לנסוע לכיוון הקצה השני של המחסום, לכיוון שכם. חשבתי שהם רוצים לרדת בצד השני של המחסום אבל הם הורו לנו להמשיך לנסוע לכיוון כמה מוניות פלסטיניות שחנו ליד המחסום.

החיילים דיברו אתנו בעברית. אמרתי להם שאסור להם לעשות את זה, אבל הם הצמידו את כלי הנשק לראשי והכריחו אותי להמשיך לנסוע, תוך שהם צועקים עליי. נסעתי עד שהגעתי למוניות החונות. שני החיילים ירדו מהאמבולנס וירו שתי יריות באוויר. כשהם ירדו מהאמבולנס, אני המשכתי לנסוע לכיוון שכם כי חששתי שהחיילים ירצו שנסיע אותם גם בחזרה. החיילים התחילו לרדוף אחרי נהגי המוניות, אבל מכיוון שעזבתי את המקום לא ראיתי מה קרה.

העוצר. שאלתי אותו למה אני צריך לקחת את החיילים והוא ענה שזה לא ענייני. הוא דיבר איתי בעברית שאותה אני מבין קצת. עניתי לו שאסור לי להסיע חיילים בתוך האמבולנס ושהחוק.

בתגובה הוא הורה לי לרדת מהאמבולנס ולכבות את המנוע. אחר כך התקרב אליי חייל אחר, גבוה ובעל צבע עור בהיר, שהבחין בי כשהכנסתי את המפתחות לתוך הכיס. הוא אמר לי: "תבוא אחרי הנגמ"ש ואל תנסה לברוח. אתה צריך לנסוע אחריי".

כשנסעתי אחריו ראיתי את מספר הנגמ"ש, שהיה 75668. נסענו כ-300 מטרים, עד צומת כפר סאלם, שם היו נגמ"שים ושלושה חיילים. החיילים עכבו אותי כעשר דקות נוספות. לאחר מכן החייל אמר לי: "המקרה הזה ילמד אותך לקח. אתה צריך ללמוד שאם חיילים עוצרים אותך ודורשים ממך להסיע אותם, אסור לך לשאול למה הם רוצים לנסוע איתך". בסך הכל החיילים עיכבו אותנו במשך כחצי שעה.

עדויות של ג'דיר זכריה נד'מי קנאדילו. בן 36. נשוי ואב לארבעה. נהג אמבולנס. תושב שכם³⁴

אני גר בשכם. מזה כשנה וחצי אני נהג אמבולנס באיגוד הסיוע הרפואי הפלסטיני.

ביום שלישי, 9.9.03, בסביבות השעה 11:00, קיבלתי הוראה מהמטה של האיגוד להגיע לבית החולים אל-ווטני

34. העדות נגבתה על ידי עלי דרארימה ב-23.9.03.

רפואיים להגיע ליעדם. אולם צה"ל מחייב עיכוב של כל האמבולנסים העוברים במחסומים ובדיקותם. במקום לקבוע כלל שאמבולנסים חייבים לעבור ללא עיכוב, למעט מקרים חריגים של צרכי ביטחון מיוחדים, בחר צה"ל לקבוע כי יש לבדוק כל אמבולנס. לאחר שבחר במדיניות זו, מחוייב צה"ל, לכל הפחות, להעמיד לרשות החולים והפצועים אמבולנסים חלופיים.

המשפט הבינלאומי הוא חד-משמעי בכל הנוגע להגנה על צוותים רפואיים: אין לעכבם שלא לצורך ואין לפגוע בהם, אלא אם הם משתתפים בפעולות צבאיות. צה"ל מסתמך על סייג צר ויחיד זה כדי להצדיק את מדיניותו הגורפת. גורמים רישמיים חוזרים שוב ושוב על הטענה כי אמבולנסים פלסטיניים משמשים להברחת כלי נשק וחומרי נפץ, מבלי שיטרו להוכיח טענה זו. מכאן קצרה הדרך לייחס חשדני, אלים ומזלזל מצד חיילי צה"ל כלפי אמבולנסים. ערעור מעמדם של אמבולנסים כרכבי הצלה פוגע באופן אנוש במערכת הרפואה הדחופה.

ישראל מתרצת רבות מפעולותיה בשטחים בטענה של "שיקולי ביטחון". גם בהקשר של דו"ח זה, מצדיק צה"ל את מרבית הפגיעות באמבולנסים ובצוותים רפואיים בטענות אלה. כמו במקרים אחרים, נראה שגם כאן עושה צה"ל שימוש ציני בטענות ביטחוניות כדי להצדיק את הפגיעה הגורפת בזכויות האדם של תושבי השטחים.

בצלם ורופאים לזכויות אדם קוראים למערכת הביטחון, לכבד את המשפט הבינלאומי העוסק בהגנה על חולים, פצועים וצוותים רפואיים:

- להסיר את כל מחסומי החנק בתוך הגדה,
- להימנע מעיכוב אמבולנסים במחסומים. כאשר קיים מידע מדויק בנוגע לאמבולנס, יש להעמיד אמבולנס חלופי לחולים,
- להבהיר לחיילים את האיסור על פגיעה בגופם ובכבודם של אנשי הצוותים הרפואיים,
- להימנע משימוש באמבולנסים לצורך מטרות צבאיות,
- לחקור כל מקרה המובא לידיעת הפרקליטות הצבאית ולנקוט צעדים נגד החיילים המעורבים.

באתר האינטרנט של דובר צה"ל קיים דף המוקדש לנושא "סיוע הומניטארי". בין היתר מדווח שם צה"ל בפירוט כיצד תיאם את העברתה של אישה שכרעה ללדת לבית החולים בחברון, כיצד סייע להעביר פגוע במצב קשה לטיפול בישראל או חולים אחרים לבתי חולים במזרח ירושלים ובירדן וכיצד התיר לשבעה ילדים חולי תלסמיה לטוס לטיפול באיטליה. דליה בסה, מתאמת הבריאות של המינהל האזרחי בשטחים, מצוטטת שם במילים: "המינהל האזרחי מגלה רגישות מיוחדת בכל הקשור לנושא הבריאות".³⁵

ההתייחסות למעשים אלה כאל "סיוע הומניטארי" ממחיש את האמור בדו"ח זה – ישראל אינה מכירה בזכותו המוקנית של כל תושב שטחים לקבל טיפול רפואי ולהגיע לבית החולים בשעת הצורך. התרת מעבר יולדת לבית חולים אינה "מחווה הומניטארית" כי אם חובה המוטלת על צה"ל על פי המשפט הבינלאומי ועל פי נוהלי הצבא. עיכוב במחסום של מקרי חירום רפואיים ופגיעה מילולית ופיסית בצוותים הרפואיים, הם הפרה בוטה של חובה זו. לנוכח הפגיעה הגורפת בשירותי הבריאות בתוך הגדה, מבצעי הסתת הילדים לחו"ל נראים כתרגיל ביחסי ציבור ותו לא.

בהתחשב בתפיסה זו, אין להתפלא שהבטחותיו החוזרות ונשנות של צה"ל לשיפור תנועת האמבולנסים בשטחים אינן מתממשות. גם אם בחלק מהמקומות קל יותר היום לאמבולנסים לעבור במחסומים המאוישים מאשר בחודשים הראשונים של האינתיפאדה, במקרים רבים הם עדיין מתקשים לעבור, בעיקר באזור שכם. הנהלים שקבע צה"ל אינם מהווים פיתרון הולם לפגיעה החמורה בנגישות לבתי החולים, מה גם שלא פעם מתעלמים מהם החיילים. הבעיה של החסימות הפיסיות לא נפתרה מעולם ואמבולנסים נאלצים להיטלטל בדרכים וחולים נאלצים להגיע בכוחות עצמם לחסימות העפר ולהינשא באלונקות לעברן השני.

מציאות זו מטילה ספק באפשרות תפקודו של מערך אמבולנסים לפינוי חולים ופצועים בזמן שמדיניות החנק מיושמת. כל עוד ממשיך צה"ל ליישם מדיניות זו, הוא מחוייב לעשות ככל יכולתו על מנת לאפשר לצוותים

תגובת דובר צה"ל

לישראל	ההגנה	צבא
צה"ל	דובר	חטיבת
בינלאומיים	ארגונים	מדור
6080214-03		טל':
6080343-03		פקס:
868	-	ז-א
התשס"ד	בכסלו	ל'
2003	בדצמבר	25

לכב'

מר שלומי סוויסה

"בצלם"

הנדון: תגובת דובר צה"ל לדו"ח בנושא "הרפואה הדחופה"

שלום רב,

להלן תגובתנו לדו"ח בנושא "הרפואה הדחופה":

הלחימה בטרור הפלסטיני

זה למעלה משלוש שנים, מאז חודש ספטמבר 2000, מצויה מדינת ישראל בעימות מזוין עם גורמי הטרור הפלסטינים. עימות זה נכפה על מדינת ישראל על-ידי גורמי הטרור, אשר שמים להם למטרה להשיג את יעדיהם המדיניים והפוליטיים באמצעות שפיכת דם של אזרחים חפים מפשע.

על-מנת להבין את היקף פעילות הטרור שעמה מתמודדת מדינת ישראל ואת ממדיה, די להציג את הנתונים הבאים – מאז החלו הפלסטינים בפעילות הטרור שלהם, בשלהי ספטמבר 2000, בוצעו למעלה מ- 19,000 פיגועים ותקיפות נגד ישראלים. פעולות טרור אלה קיפחו את חייהם של 898 ישראלים והביאו לפציעתם של למעלה מ- 6,000 אחרים, חלקם באורח קשה. מדי יום ומידי שבוע, הולכת וגדלה רשימת קורבנות הטרור במדינת ישראל ומשפחות נוספות מצטרפות למעגל זה.

פעילות הטרור הפלסטינית היא ענפה, מאורגנת וממוסדת, והיא כוללת ירי לעבר ישראלים, הנחת מטעני חבלה, שיעור מרגמות וטילים, חטיפת אזרחים ורציחתם, פיגועים נגד אוטובוסים ופעולות טרור נוספות. זהו טרור בצורתו החמורה והקיצונית ביותר, שאף מדינה אינה יכולה להשלים עמו.

במסגרת פעילות הטרור הפלסטיני בלטה לרעה במיוחד תופעת "המחבלים המתאבדים". המדובר בגברים, נשים ובני נוער, שנבחרו על-ידי ארגוני הטרור לביצוע פעולות התאבדות ונשלחו כ- "פצצות חיות" אל ריכוזי אוכלוסייה האזרחית ישראלית, על-מנת לזרוע הרג ולקטוף חיי אזרחים חפים מפשע.

כך קובע נשיא בית-המשפט העליון, אהרון ברק, בפסק דינו בבג"ץ 7015/02, 7019/02 **כיפאח מחמד אחמד עג'ורי ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית**:

"מאז סוף חודש ספטמבר 2000 מתנהלת באזורי יהודה והשומרון וחבל עזה לחימה קשה. אין זו פעילות משטרית. זהו סכסוך מזוין...אכן, הכוחות הנלחמים בישראל הם טרוריסטים;

הם אינם נמנים על צבא סדיר ; הם אינם לובשים מדים ; הם מסתתרים בתוך האוכלוסייה הפלסטינית האזרחית באזור, לרבות במקומות קדושים ; הם זוכים לתמיכת חלק מהאוכלוסייה האזרחית, בכלל, וכן לתמיכתם של בני משפחה וקרובים, בפרט. מציאות חדשה וקשה ניצבת בפני מדינת ישראל, הנלחמת על ביטחונה ועל ביטחון אזרחיה. מציאות זו מצאה לא פעם את דרכה לבית-משפט זה ... [ההדגשות הוספו].

אחת התופעות בהן נתקל צה"ל בלחימתו בגורמי הטרור הפלסטינים, היא הטשטוש המוחלט והמכוון שיצרו הטרוריסטים ביניהם לבין האוכלוסייה הפלסטינית החפה מפשע. פעילי הטרור הפלסטינים פועלים בלב אוכלוסייה אזרחית, בלבוש אזרחי, תוך היטמעות באוכלוסייה וניצול חסותה. בתים אזרחיים, בתי-חולים ואמבולנסים, מוסדות דת, בתי-ספר – מנוצלים על-ידי הטרוריסטים כמחסה לפעילותם.

השימוש של גורמי טרור פלסטינים באמבולנסים

בפרק המסקנות בדו"ח צוין, כי צה"ל מסתמך על טענה "שמעולם לא הוכחה, שאמבולנסים משמשים להעברת חומרי נפץ". זאת, הגם שבדו"ח עצמו, נכתב כי קיים "מקרה אחד" בו עשו פלסטינים שימוש באמבולנסים לצורכי פעילות טרור.

מן הראוי לפרט תחילה בדבר "מקרה אחד" זה : בתאריך 26.3.02, בסביבות השעה 10:00, נעצר במחסום צה"ל סמוך לגשר רמה, דרומית לרמאללה, פעיל תנטיים בשם אחמד ג'יבריל, אשר עובד כנהג אמבולנס ב"סהר האדום הפלסטיני". הני"ל נתפס כשהוא נוהג באמבולנס של הארגון ובו נחשפו חגורת נפץ ומטעני חבלה. ג'יבריל הודה כי אלו נמסרו לו בשכס על-ידי מחמוד טיטי – מבכירי פעיל התנטיים בשומרון, לצורך העברתם לפעילי תנטיים ברמאללה. באמבולנס נמצאו, בנוסף לג'יבריל, אישה ושלושה ילדים בגילאי חצי שנה, שלוש וארבע. חגורת הנפץ הורכבה מ-16 צינורות שכללו כ-10 ק"ג חומר נפץ, והיא הוסתרה מתחת למזרן של מיטת חולה, עליה שכב אחד הילדים. ברשות צה"ל קלטת וידאו המתעדת את האירוע המדובר.

למרבה הצער ובניגוד לנטען בדו"ח, מקרה זה רחוק מלהיות מקרה מבודד או חריג. בידי צה"ל ורשויות הביטחון מקרים מתועדים נוספים בהם עשו גורמי הטרור הפלסטינים שימוש לרעה באמבולנסים, בנוסף לעדויות ולהתראות מודיעיניות רבות בדבר כוונות לעשות שימוש כאמור.

כך למשל, נידל עבד אל-פתח עבדאללה נזאל, נהג אמבולנס מקלקיליה שעבד בשרות סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם (UNRWA), נעצר באוגוסט 2002 על-ידי כוחות צה"ל. בחקירתו הוא הודה שעשה שימוש באמבולנס להובלת נשק ואמצעי חבלה לטרוריסטים בשירות החמא"ס.

כן קיים מידע רב על מקרים בהם פעילי טרור פעלו מתוך בתי חולים ומרפאות ; על עובדים של ה"סהר האדום הפלסטיני" שגויסו למשימות טרור (כך לדוגמא, ופאא אידריס, עובדת ה"סהר האדום הפלסטיני", היא שביצעה את פיגוע ההתאבדות ברחוב יפו בירושלים בחודש ינואר 2002) ; ועל מקרים בהם הובלו מבוקשים פלסטינים באמבולנסים (למשל במהלך הלחימה בג'נין, במהלך מבצע "חומת מגן").

ארגוני הטרור הפלסטינים פועלים לא אחת מתוך הנחה, כי יוכלו לנצל לרעה את ההגנות המוענקות לאמבולנסים ולצוותים רפואיים, תוך התעלמות מופגנת מההשלכות של פרקטיקה נלוזה זו.

מחויבותו של צה"ל לאפשר לצוותים רפואיים לפעול

צה"ל מחויב לאפשר לצוותים רפואיים לפעול בזמן לחימה. בבסיס מחויבות זו עומדים טעמים מוסריים, הומניטאריים ומשפטיים.

לצד האמור, על-רקע הפרקטיקות הפלסטיניות, צה"ל נאלץ לקיים הליכי בדיקה ובקרה על תנועת אמבולנסים, תוך ניסיון למזער את הפגיעה הכרוכה בכך לאוכלוסייה האזרחית.

עמדה זו של צה"ל מעוגנת בפסק הדין של בית-המשפט העליון אשר דחה את עתירתה של עמותת "רופאים לזכויות אדם" שהוגשה בעיצומה של הלחימה במבצע "חומת מגן":

"... המצב האובייקטיבי בכל הנוגע לטיפול בחולים, בפצועים ובגופות הרוגים אינו קל. אלא שלטענת המדינה, הדבר נובע מן הלחימה עצמה, שבמהלכה נתברר כי בכמה אירועים הועברו חומרי נפץ באמבולנסים, ומחבלים מבוקשים מצאו מחסה בבתי חולים. עם זאת הטעימה המדינה, כי צה"ל רואה את עצמו מחויב לקיים את כללי המשפט ההומניטארי לא רק מן הטעם שכללים אלו מתחייבים מן המשפט הבינלאומי, אלא גם כמתחייב מבחינה מוסרית, ואף מטעמים תועלתניים. המדינה הודיעה כי לכוחות הלוחמים ניתנו הנחיות לפעול בהתאם לכללים אלו, וכי צה"ל אף מקדיש כוחות ואמצעים רבים לתיאום ולמתן סיוע הומניטרי באזורי הקרבות.

... רואים אנו להדגיש כי כוחותינו הלוחמים מחויבים לקיים את הכללים ההומניטאריים הנוגעים לטיפול בפצועים, בחולים ובגופות הרוגים. השימוש לרעה שנעשה בצוותים רפואיים בבתי חולים ובאמבולנסים מחייב את צה"ל לפעול למניעת פעילות כזאת, אך כשלעצמו אינו מתיר הפרה גורפת של הכללים ההומניטאריים. ואכן, זוהי גם עמדתה המוצהרת של המדינה. עמדה זו מתבקשת לא רק מן המשפט הבינלאומי, שעליו מסתמכים העותרים, אלא גם מערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית." [ההדגשות הוספו]. (בג"ץ 2936/02 **עמותת רופאים לזכויות אדם נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית**)

בנוסף למעבר השוטף של אמבולנסים במקרים רפואיים דחופים, מפעילות רשויות צה"ל הסדרים שונים ומגוונים על-מנת לאפשר את תנועתם של חולים, על-פי רוב אנשים הסובלים ממחלות כרוניות, גם בזמנים שבהם מוטלות מגבלות תנועה מטעמים ביטחוניים. כך, מדי חודש מתאמים הגורמים האמונים על כך את מעברם של כ-700 אמבולנסים במחסומים ברחבי אזור יהודה והשומרון.

עוד יצוין, כי לאורך השנים, מאפשרת מדינת ישראל גישה של פלסטינים הנזקקים לטיפולים רפואיים לבתי-חולים של מדינות שכנות ולבתי-חולים ישראלים.

באשר לעצם הכניסה לישראל לשם קבלת טיפול רפואי, בדרך-כלל הדבר מתאפשר ביחס למקרי חירום רפואיים וכן ביחס למקרים בהם נדרש טיפול רפואי שאין לו מענה הולם בתחומי הרשות הפלסטינית (כגון טיפול דיאליזה). במסגרת זו, מדי חודש ניתנים לתושבים פלסטינים בממוצע כ-

600 היתרים לטיפול רפואי בישראל ונכנסים כ-100 אמבולנסים מאזור יהודה והשומרון לבתי-חולים בירושלים. בנוסף מדי שנה נכנסים לישראל כ-7,000 חולים פלסטינים לצורך קבלת טיפול רפואי. זאת, בנוסף לכ-100 אמבולנסים אשר מובילים חולים שמעברם מתואם לירדן וחזרה ויצאתם של עשרות ילדים פלסטינים לצורך קבלת טיפולים רפואיים בחו"ל, במימון ארגונים שונים – ישראלים, פלסטינים ובין-לאומיים – המקדישים את פעילותם לנושא.

לנוכח חשיבות הנושא, מנסות רשויות צה"ל כל העת למצוא פתרונות שנועדו לשפר את מערך הסיוע לאוכלוסייה הפלסטינית. כך לדוגמא, לפני כשנה הקים המנהל האזרחי באזור יהודה והשומרון "חדר-מצב הומניטארי", אשר מייעד להוות מוקד מידע וסיוע לפניית של פלסטינים בתחום הבריאות. במחסומי צה"ל באזור יהודה והשומרון מוצבים שלטים בשפה הערבית המודיעים על קיום המוקד ועל דרכי ההתקשרות עמו.

במהלך השנה האחרונה טיפל מוקד זה ב-2,380 תלונות, מתוכן היו 314 בנושאי בריאות וטיפול רפואי. 2,116 מן התלונות הועברו על-ידי "המוקד להגנת הפרט", 107 תלונות על-ידי ארגון "מחסום WATCH", ו-91 תלונות על-ידי ארגון רופאים לזכויות אדם.

לבסוף יצוין, כי חיילי צה"ל מונחים לאפשר תנועת עובדי בריאות פלסטינים ותנועת צוותי בריאות הציבור, כגון אלו העוסקים במתן חיסונים לאוכלוסייה באזורים. בנוסף, מתאפשר מעבר תרופות, ציוד רפואי, חמצן, מזון, סולר ואספקה אחרת לבתי-חולים באזורים.

צה"ל מקפיד לנהל את לחימתו בהתאם לדיני הלחימה שבמשפט הבין-לאומי. יצוין, כי בשנים האחרונות היו רבות מפעולותיו של צה"ל נתונות לפיקוחו ולביקורתו של בית-המשפט העליון, במסגרת עשרות עתירות עקרוניות שהוגשו לפתחו בשבתו כבית-משפט גבוה לצדק. עניין של חלק מהעתירות שהוגשו היה במגבלות התנועה ובאספקת שירותי רפואה לאוכלוסייה הפלסטינית באזורים.

כך למשל, בבג"ץ 9242/00 **עמותת רופאים לזכויות אדם נ' שר הביטחון ואח'** שהוגשה בראשית אירועי "גאות ושפל". בעתירה זו העלתה עמותת רופאים לזכויות אדם מגוון טענות המועלות גם במסגרת הדו"ח. לאחר עיון בתגובה המפורטת שהגישה המדינה לעתירה ודיון לגופם של דברים, החליט בית-המשפט להורות על דחיית העתירה.

בדו"ח מוזכר בג"ץ 2847/03 **חסן מערוף ראיתב עלאונה ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון**, שהוגש בין היתר על-ידי עמותת "רופאים לזכויות אדם". אף עתירה זו נדחתה לגופה של עניין על-ידי בית-המשפט העליון. כך קבע בית-המשפט העליון בפסק הדין שניתן על-ידי כבוד השופט חשין (ביום 14.7.03):

"כולנו נסכים כי מצבם של תושבי הכפרים אינו קל, אלא שחייבים אנו לתת דעתנו בה-בעת גם לשיקולי הביטחון אשר הביאו להכבדה על הנסיעה בדרכים. כפי שהסביר לנו בא-כוח המדינה, הן בכתב והן בעל-פה, העיר שכם מהווה מקור למחבלים היוצאים למשימות הרג והרס בשטחים ובישראל, וכל אותם אמצעים שנקט בהם הצבא לא באו אלא כדי להגן על חייהם של תושבי ישראלים ומתיישבים ביהודה ובשומרון.

שמענו את טיעוניהם של באי-כוח העותרים, ועם כל האמפיתיה שנחוש כלפי העותרים – והרי כולם או, למצער, רובם בוודאי לא חטאו – לא נמצאה לנו עילה לומר למשיב כי מעשים שעשה חורגים הם משדה הסבירות או מן המידתיות הראויה.”

צר לנו על כך שהדו"ח אינו נותן ביטוי לשיקולי הביטחון, אשר מנחים את גורמי הביטחון בפעולתם, לצד השיקולים ההומניטאריים הצריכים לעניין.

מחברי הדו"ח שבים וטוענים, כי כל עיכוב של אמבולנסים ללא מידע מבוסס וספציפי בדבר שימוש לצורכי טרור הוא בלתי-חוקי. טענה זו היא חסרת בסיס. לא תמיד קיים מידע ספציפי בדבר שימוש באמבולנס מסוים לצרכי טרור, ולכן אין מנוס מבידוק רחבות יותר. טענה זו מהווה התעלמות מן המציאות והיתממות, בנוסף לטעות בוטה בהבנת ההוראות הרלבנטיות בדיני הלחימה שבמשפט הבין-לאומי. ואכן, מצוטטים בדו"ח דבריהם של קאתרין ברטיני, השליחה המיוחדת של האו"ם, ושל ארגון הצלב האדום הבין-לאומי, אשר חזקה עליהם כי הם מחויבים לעקרונות המשפט הבין-לאומי ההומניטארי ולזכויות אדם. גורמים אלה קובעים בפה מלא ובאופן חד-משמעי, כי לכוחות הביטחון קיימת זכות לבדוק אמבולנסים, כל עוד לא מדובר בעיכוב שלא לצורך, בניגוד גמור לטענת מחברי הדו"ח.

בדיקת אירועים חריגים

התנהגות חיילי צה"ל באיו"ש ובאזח"ע נתונה לפיקוח ולבקרה, ובמקרים הנדרשים – לחקירה ולהליכים משמעתיים ומשפטיים. לכל אורך הלחימה, הקפיד צה"ל כי אירועים חריגים יתחקרו על-ידי המפקדים, ובמידת הצורך ינקטו הליכים מתאימים.

במסגרת זו, כל המקרים המוזכרים בדו"ח אשר הועברו לפרקליטות הצבאית הראשית נבדקו במלוא הרצינות. לגבי המקרים שבדיקתם הסתיימה אף הועברה תשובה לארגון הפונה. כך למשל, מופיעה בדו"ח עדותו של מוחמד עלי חסן מרעי בדבר אלימות שננקטה כלפיו על-ידי כוחות צה"ל. מקרה זה הועבר לידיעת הפרקליטות הצבאית על-ידי ארגון "בצלם". בבירור שנערך בצה"ל לא נמצאו כל תימוכין לטענות הפונה. לפיכך, ביקשה הפרקליטות הצבאית, כי עדותו של מרעי תועבר לידיה, לצורך בחינת המשך הטיפול במקרה. בקשה זו סורבה על-ידי "בצלם" בטענה כי הארגון אינו נוהג להעביר עדויות שנגבו על-ידי תחקירני הארגון. במצב זה, לא נותר אלא להורות על סגירת התיק. הודעה בעניין זה נמסרה למר רונן שניידרמן, עובד הארגון, תוך שהודגש כי "במידה שיועברו למשרדנו מסמכים או עדויות שיהיה בהן כדי לשפוך אור חדש אודות האירוע הנטען, תישקל שאלת המשך הטיפול בתלונה". מוזר בעינינו הדבר, כי "בצלם" סירבו להעביר את העדות לפרקליטות הצבאית לצורך קידום בירור המקרה, אך מצאו לנכון לפרסמה לעיני הציבור כולו במסגרת הדו"ח.

במציאות של לחימה, בה נוטלים חלק אלפי חיילים, באזורים שונים, קיימים, למרבה הצער, גם מקרים של התנהגות בלתי נאותה של החיילים, לרבות ביחס לאמבולנסים פלסטינים. צה"ל אינו עובר על מקרים אלה לסדר היום. מתקיימים תהליכי בירור ובדיקה, וצעדים נוספים במידת

הצורך. אותם מקרים, בהם נמצא כי חיילים נהגו שלא כדין, אינם מעידים על דרכו של צה"ל, אלא הם בגדר החריג.

אשר לטענות בדבר שימוש לרעה באמבולנסים על-ידי חיילי צה"ל, יודגש כי הוראות צה"ל בעניין זה תואמות את כללי המשפט הבין-לאומי, אשר אוסרים על שימוש באמבולנסים ובכלי-רכב אחרים המסומנים כרכבי עזרה ראשונה לצרכים מבצעיים.

אשר לשלושת המקרים בהם נטען כי חיילי צה"ל עשו שימוש באמבולנסים פלסטינים – שניים מהם כבר נבדקו, ולא נמצאו תימוכין לטענות נגד החיילים. מקרה שלישי עודנו בבירור.

אשר לשימוש שנעשה בצה"ל בכלי רכב רפואיים למטרות שאינן רפואיות, אכן היו מקרים בהם חרגו מפקדים וחיילים בצה"ל מההוראות המחייבות. בעקבות זאת, הוצאו הנחיות מפורשות וחד-משמעיות, האוסרות להשתמש באמבולנסים ובכלי רכב המסומנים כרכבי עזרה ראשונה שלא למטרת צורך רפואי בלבד.

מן הראוי לציין כי חיילי צה"ל צוידו בשנה זו בפנקס כיס המעגן את כללי התנהגות במסגרת הפעילות באיו"ש ובאזח"ע, ובהם כללים הנוגעים לטיפול במקרים רפואיים דחופים ובצוותים רפואיים.

בברכה,

סם ווידרמן	רב סרן
ראש מדור ארגונים	בינלאומיים